

УДК 351.82:[37.014.6:005.6]

Яременко Наталя Володимирівна,
кандидат філологічних наук, доцент, ДВ-
НЗ “Криворізький державний педагогіч-
ний університет”, 50086, м. Кривий Ріг,
просп. Гагаріна, 54, тел.: +38 (067) 564
30 08, e-mail: yartala28@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2834-0894

Яременко Наталья Владимировна,
кандидат филологических наук, доцент,
ГВУЗ “Криворожский государственный
педагогический университет”, 50086,
г. Кривой Рог, просп. Гагарина, 54, тел.:
+38 (067) 564 30 08, e-mail: yartala28@
gmail.com
ORCID: 0000-0003-2834-0894

Yaremenko Natalia Volodymyrivna,
PhD of philological sciences, Kryvyi Rih,
State Pedagogical University, 50086,
Kryvyi Rih, Prospect Naharina, 54, tel.: +38
(067) 564 30 08, e-mail: yartala28@gmail.
com
ORCID: 0000-0003-2834-0894

Коломієць Наталя Євгенівна,
кандидат філологічних наук, доцент, ДВ-
НЗ “Криворізький державний педагогіч-
ний університет”, 50086, м. Кривий Ріг,
просп. Гагаріна, 54, тел.: +38 (067) 564
30 08, e-mail: yartala28@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5455-2538

Коломиец Наталия Евгеньевна,
кандидат филологических наук, доцент,
ГВУЗ “Криворожский государственный
педагогический университет”, 50086,
г. Кривой Рог, просп. Гагарина, 54, тел.:
+38 (067) 564 30 08, e-mail: yartala28@
gmail.com
ORCID: 0000-0001-5455-2538

Kolomiets Natalia Yevhenivna,
PhD of philological sciences, Kryvyi Rih State Pedagogical University, 50086, Kryvyi Rih,
Prospect Naharina, 54, tel.: +38 (067) 940 08 14, e-mail: natagh2012@ukr.net

ORCID: 0000-0001-5455-2538

DOI <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i14.126>

РЕИНТЕРПРЕТАЦІЯ АРХЕТИПУ “БОЖЕСТВЕННА ДИТИНА” В АСПЕКТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Анотація. Розглянуто специфіку реінтерпретації архетипу “божественна дитина” в аспекті реалізації Програми сталого розвитку, ухваленої у вересні 2015 р. рішенням Генеральної Асамблеї ООН. Виявлено основні шляхи подолання сучасної кризи освіти шляхом формування нових ментальних інваріантів базових першоелементів культури, через уточнення смислів архетипів, формування нових пластів, продукування цінностей. Подібна реінтерпретація є вагомим кроком на шляху до утворення збалансованої моделі глобального співтовариства. Переорієнтація парадигми суспільної свідомості зумовила потребу реформувати систему освіти, адже потенціал майбутнього формується у процесі становлення особистості дитини. Актуалізація архетипу “божественної дитини” в аспекті реалізації Програми сталого розвитку демонструє модифікацію культурного надбання людства в глобалізованому соціумі. Акцентовано, що смисловим центром осягнення проблеми дитинства є архетип “божественної дитини”, який виступає матрицею колективного безсвідомого досвіду та актуалізується й об’єктизується в реальному бутті, оскільки процес формування дорослої людини дає змогу розглядати дитинство як унікальну соціокультурну цінність, коли закладаються підвалини майбутнього. Дитина ж є архетипною основою першопочатку буття. Трансформація первісного архетипу в сучасний життєвий потік відбувається завдяки ціннісним орієнтирам, ментальним структурам, релігійно-духовним концептам та соціокультурним вимогам доби. Спостережено зокрема, що незалежно від культурних орієнтирів доби, смисловий центр дитинства базується на розумінні того, що молоде покоління продукує оновлення буття, і в майбутньому формуватиме новий устрій. А отже потребує переходу освіти від простого репродукування знань і навичок до компетенцій, необхідних для існування в динамічному сучасному.

Ключові слова: архетип, божественна дитина, Пуер, Програма сталого розвитку, ментальний інваріант.

РЕИНТЕРПРЕТАЦИЯ АРХЕТИПА “БОЖЕСТВЕННОЕ ДИТЯ” В АСПЕКТЕ РЕАЛИЗАЦИИ ПРОГРАММЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

Аннотация. Рассмотрена специфика реинтерпретации архетипа “божественный ребенок” в аспекте реализации Программы устойчивого развития, принятой в сентябре 2015 решением Генеральной Ассамблеи ООН. Выявлены основные пути преодоления современного кризиса образования путем формирования новых ментальных инвариантов базовых первоэлементов культуры, через уточнение смыслов архетипов, формирование новых пластов, продуцирования ценностей. Подобная реинтерпретация является весо-

мым шагом на пути к образованию сбалансированной модели глобального сообщества, поскольку переориентация парадигмы общественного сознания обуславливает необходимость реформирования системы образования. Актуализация же архетипа “божественного ребенка” в аспекте реализации Программы устойчивого развития демонстрирует модификацию культурного наследия человечества в глобальном социуме. Акцентируется, что смысловым центром постижения проблемы детства является архетип “божественного ребенка”, который выступает матрицей коллективного бессознательного опыта и реализуется в реальности, поскольку процесс формирования взрослого человека позволяет рассматривать детство как уникальную социокультурную ценность, когда закладываются основы будущего. Ребенок же является архетипной основой истока бытия. Трансформация первоначального архетипа в современный жизненный поток происходит благодаря ценностным ориентирам, ментальным структурам, религиозно-духовным концептам и социокультурным требованиям времени. Обнаружено в частности, что независимо от культурных ориентиров эпохи, смысловой центр детства базируется на понимании того, что молодое поколение производит обновление бытия, и в будущем будет формировать новый миропорядок. Следовательно, требует перехода образования от простого репродуцирования знаний и навыков в компетенции, необходимые для существования в современном динамичном социуме.

Ключевые слова: архетип, божественный ребенок, Пуэр, Программа устойчивого развития, ментальный инвариант.

REINTERPRETATION OF THE ARCHETYPES OF THE “DIVINE CHILD” IN THE ASPECT OF THE IMPLEMENTATION OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT PROGRAM

Abstract. The article makes an attempt to clarify the specifics of the reinterpretation of the “Divine Child” archetype in the aspect of implementing the Sustainable Development Program adopted in September 2015 by the decision of the UN General Assembly. The main ways of overcoming the current crisis of education are identified through the formation of new mental invariants of the basic first elements of culture through clarifying the meanings of archetypes, the formation of new layers and the production of values. It is suggested that such reinterpretation is a significant step towards creating a balanced model of the global community, since the reorientation of the paradigm of public consciousness necessitates the reform of the education system. Actualization of the “Divine Child” archetype in the aspect of implementing the Sustainable Development Program demonstrates the modification of the cultural heritage of mankind in a global society. The child, however, is the archetypal foundation of the very first being. The transformation of the original archetype into the modern life flow is due to value orientations, mental structures, religious-spiritual concepts and socio-cultural requirements of the day. The authors emphasize that the semantic center of comprehension of the problem of childhood is the archetype “Divine Child”, which acts as a matrix of

collective unconscious experience and is realized in reality. In the article it was found, in particular, that, regardless of the cultural orientations of the age, the semantic center of childhood is based on the understanding that the younger generation is carrying out a renewal of life and in the future will form a new world order. Therefore, it is necessary to transfer education from simply reproducing knowledge and skills to the competencies necessary for existence in a modern dynamic society.

Keywords: archetype, divine child, Puer, Sustainable development program, mental invariant.

Постановка проблеми. Кризові явища, яких зазнає сучасний світ, вимагають розробки й реалізації планомірних дій для збереження землі й убезпечення людства від реальних загроз. Саме це спонукало активно шукати шляхи подолання системної кризи. У вересні 2015 р. рішенням Генеральної Асамблеї ООН ухвалено Програму сталого розвитку, яка містить у собі цілі, що визначають загальний напрям світового розвитку, й виступає основою міжнародних зусиль для спільної діяльності задля збереження та відновлення світових ресурсів. Згадані там сімнадцять напрямів визначають підґрунтя взаємодії держав усіх рівнів розвитку на найближчі п'ятнадцять років та окреслюють усі аспекти людської діяльності (економіка, соціальне життя, політичні процеси, збереження навколишнього тощо). Провідні положення сталого розвитку було розроблено у процесі роботи конференції ООН з проблем екології й розвитку в 1992 р. (Ріо-де-Жанейро), доопрацьовано на Всесвітньому саміті в Йоханесбурзі (2002 р.), конкретизовано й остаточно сформульовано на конференції “Ріо+20” в 2012 р. Крім того, у вересні 2017 р.

Уряд України презентував доповідь “Цілі сталого розвитку: Україна”, де визначено провідні параметри реалізації ПСР, щоб задовольняти потреби сучасності, не руйнуючи можливостей наступних поколінь, з урахуванням специфіки національного розвитку.

Однією із центральних проблем, які має вирішувати Програма сталого розвитку, є забезпечення всеосяжної та справедливої якісної освіти, заохочення до створення можливостей навчання протягом усього життя, тобто створення нового освітнього середовища, яке б дало змогу змінити стереотипи мислення та поведінки, модернізувати людське співтовариство, створити підстави для змін і сприяти реалізації провідних концепцій сталого розвитку. “Ми зобов’язуємося забезпечити якісну освітню діяльність на всіх рівнях — у ранньому дитинстві, в початковій, середній, вищій, технічній та професійній підготовці. Усі люди незалежно від статі, віку, расової, етнічної приналежності та люди з інвалідністю, мігранти, корінні народи, діти та молодь, особливо ті, хто перебуває в уразливих ситуаціях, повинні мати доступ до можли-

востей навчання протягом усього життя, які допоможуть їм отримати знання та навички, потрібні, щоб використовувати можливості та повноцінно брати участь у суспільстві. Ми намагатимемося забезпечити дітей та молодь сприятливими умовами для повної реалізації своїх прав та можливостей, допомагаючи нашим країнам отримувати демографічні дивіденди, в тому числі за допомогою безпечних шкіл та об'єднаних громад і сімей” [1, с. 22]. Не може бути жодних сумнівів у тому, що освіта перебуває в центрі духовної системи як потенціал, сформований, виходячи з юнгіанської концепції архетипу “Божественна дитина”, який водночас є джерелом системи моральних екзистенціалів.

Криза освіти, що виявилась на сучасному етапі, розглядається в контексті глобальних проблем сучасності поряд із демографічною, екологічною й економічною; вона потребує всебічного осмислення, оскільки перед світом постає цілком реальна загроза протягом кількох десятків років сформувати повністю безграмотне покоління. У зв'язку з цим на Всесвітній конференції ЮНЕСКО з ОУР, що відбулася в Аїті-Нагое (Японія) в 2014 р., надано оцінку сучасного стану освіти та розроблено концепцію, націлену на реалізацію реформування освіти для досягнення цілей сталого розвитку.

За даними, наведеними Амел Карбул, членом Міжнародної комісії по фінансуванню можливостей у сфері освіти на глобальному рівні, “якщо лідери зараз не будуть вживати заходів для збільшення інвестицій та реформування світової освіти, більше

124 мільйонів молодих людей будуть позбавлені доступу до шкіл і більше 250 мільйонів не зможуть отримати навички, необхідні для здорового та успішного життя” [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному науковому дискурсі проблема реінтерпретації архетипу “Божественна дитина” в аспекті реалізації Програми сталого розвитку розглядається на межі досліджень гуманітарного, антропологічного та політичного спрямувань. Різні аспекти програми стали предметом дослідження у численних працях дослідників, зокрема унормування міжнародних відносин розглянуто в роботах Д. Медоуз, Г. Гарднер, Н. Картер та ін.; проблеми глобалізації в контексті реалізації програми сталого розвитку вивчали Д. Кортен, К. Флавін та А. Урсула; критерії безкризового економічного розвитку розроблено у працях У. Росту; екоцентричну парадигму реалізовано в дослідженнях М. Редкліфта, Л. Мілбрайта, І. Рандерса тощо.

Мета статті полягає у з'ясуванні особливості реінтерпретації архетипу “Божественна дитина” в аспекті реалізації Програми сталого розвитку як можливості подолання освітньої кризи.

Виклад основного матеріалу. Зміни, що відбуваються протягом останніх десятиріч, обумовили ціннісну переорієнтацію в суспільстві та вплинули на формування нових ментальних інваріантів базових першоелементів культури. Передусім йдеться про уточнення смислів архетипів, формування нових шарів і продукування цінностей. Така реінтерпретація є вагомим кроком на

шляху до утворення збалансованої моделі глобального співтовариства. Переорієнтація парадигми суспільної свідомості обумовила необхідність реформування системи освіти, оскільки потенціал майбутнього формується у процесі становлення особистості дитини. “Підвищений інтерес гуманітарного знання до теми дитинства на межі ХХ–ХХІ ст. надав їй статус міждисциплінарної проблеми, що зумовило можливість і необхідність враховувати дані фізіології, психіатрії, психоаналізу, етнографії, етнопсихології, педагогічної психології і права та спеціальних дослідженнях дитинства. Проте, визнання міждисциплінарного характеру проблеми ще не сформувало усвідомлення наявності дискурсивної єдності дитинства і, тим паче, до позначення зовнішніх і внутрішніх меж цієї єдності” [3, с. 7]. Перспектива конструктивного проектування майбутнього, продуктивного поступу людства до встановлення гармонійних взаємозв’язків стає можливою за умови гармонізації духовно-ціннісного простору, де регуляторна роль належить архетипам.

Актуалізація архетипу “Боже-ственна дитина” в аспекті реалізації Програми сталого розвитку демонструє трансформацію культурного досвіду людства в сучасних глобалізаційних процесах. Проекція метаконцептів на сучасне життя призводить до увиразнення ціннісно-сміслового універсуму людини майбутнього. К. Г. Юнг стверджував: “Уся міфологія та всі одкровення походять з цієї матриці досвіду, а відповідно, і майбутня ідея про світ та людину також вийдуть із неї” [4, с. 219–246.]. Згідно

з ученням К. Г. Юнга, однією з вагомих архетипних характеристик є проекція на майбутнє. Особливості інтелектуального й психофізичного розвитку дітей обумовлюють такі риси, як наївність, залежність від думки дорослих, відкритість, душевна чистота та ін.

Процес формування дорослої людини дозволяє розглядати дитинство як унікальну соціокультурну цінність, коли закладаються підвалини майбутнього. Л. Нефьодова визначає іманентне та континуальне як філософські засади репрезентації дитинства: “Сенсом іманентного є абсолют, єдине, самість; сенсом континуального є вкорінення самості в бутті, виокремлення та її становлення. Немовля, являючи собою чисту нероздільність, зберігаючи у своїй самості божественність та єдність із абсолют, укорінюючись у бутті, здійснює відокремлення усередині самості, диференціюючись, що і визначає континуальність. Найяскравіше вираження континуальності — межі між дитинством і дорослістю” [3, с. 12]. Процес формування особистості ґрунтується на архетипних ситуаціях, закоріненних у бутті. Відповідно, дитинство постає не тільки як самоцінний феномен, а з перспективою адаптації до дорослого життя, причому збільшення можливостей дитини в розумінні процесів світобудови, формування її запитів та інтересів відбувається з утратою відчуття цілісності та гармонійності існування.

Дитина є архетипною основою першопочатку буття. Трансформація первісного архетипу в сучасний життєвий потік відбувається завдяки

ціннісним орієнтирам, ментальним структурам, релігійно-духовним концептам та соціокультурним вимогам доби. Соціальна державна політика в інтересах дітей на сучасному етапі може бути репрезентована в таких аспектах: захист прав дітей, охорона дитинства, освіта, соціальний захист та ін. Як стверджує Т. Коваленко, “з 1991 р. на законодавчому рівні в Україні були закріплені принципи: першочерговості інтересів дитини; забезпечення повноцінного життя дітей; залучення дітей до життя спільноти та проголошення відсутності в Україні будь-яких виявів дискримінації дітей” [5, с. 109]. Ця теза ще раз підтверджує думку про те, що всі вагомим морально-етичним ідеї, які формуються в суспільстві, закорінені в архетипах.

Положення Програми сталого розвитку, що стосуються навчально-виховного процесу, розкривають ціннісний потенціал та вищий сенс понадчасового змісту феномену дитинства. Під цим кутом надзвичайно вагомими видаються проблеми гендерної самоідентифікації, інформаційної взаємодії особистості, суспільства та природи, формування критичного, нестандартного та креативного підходу до пошуку вирішення нагальних питань сучасності. Сучасні потреби щодо освітньої діяльності обумовлюються парадигмою, згідно з якою дитина, переступаючи межу дорослішання, має бути пристосована до динамічного й мінливого світу, зорієнтована на Універсум, наділена здатністю креативно поєднувати різні види діяльності, самовдосконалюватись і саморозвиватись.

Крім того, постановка проблеми гендерної самоідентифікації хлопчиків і дівчат у дитинстві повинна вплинути на нерівність представників різних статей у соціумі та посилити в майбутньому участь жінок у громадському, економічному та політичному житті суспільства. Освітня система нині має потужний педагогічний потенціал, спрямований на формування у молодого покоління принципів гендерної рівності й гендерно відповідної поведінки, що передбачає ліквідацію різних виявів дискримінації, формування поваги до людини незалежно від її статевої приналежності та паритетного становища обох статей у суспільстві. “Гендерний підхід у педагогіці передбачає відхід від концепції “вроджених” статевих відмінностей між хлопчиками і дівчатками в освітній ідеї вроджених статевих ролей, переносить акцент на інституційний аспект середовища і контекст взаємодії суб’єктів гендерних відносин. Гендерний підхід в освіті виражається у відмові від асиметрії гендерної соціалізації бінарного типу і переходу на багатополосну модель соціального конструювання статі без поширення репродуктивних відмінностей на всі інші сфери життя жінок і чоловіків. Основні стратегії гендерного підходу в освіті — заохочування дітей до більшої гнучкості в поведінці, інтересах і особистісних рисах порівняно з межах статевих ролей; створення такого навчально-виховного середовища, в якому жіноче і чоловіче начало в кожній людині будуть розвиватись як два взаємозв’язаних виміри будь-якої особистості і інтегруються у психологічну андрогін-

ність” [6, с. 122]. Передбачається, що залучення жінок на рівні з чоловіками до управління ресурсами, процесів економічного планування й ухвалення рішень призведе до відходу від асиметрії соціальних ролей жінок і чоловіків у суспільстві, утвердить встановлення партнерських взаємостосунків у родині та згармонізує різні сфери життєдіяльності людини.

Аспект інформаційної взаємодії особистості, суспільства та природи спрямовано у першу чергу на поліпшення екологічної ситуації, розвиток стратегії з подолання кліматичних змін, оздоровлення стану довкілля шляхом зменшення викидів парникових газів та ін. Звернення до цих проблем в освітньому процесі є початковим етапом трансформації суспільної думки на шляху до сталого розвитку.

За умов формування у молоді критичного, нестандартного та креативного підходу до пошуку вирішення нагальних питань сучасності у покоління, що формується, впливатиме на вектори суспільного розвитку та виконуватиме культуротворчу функцію в ролі носіїв нового типу мислення. Сучасна людина ще з дитинства орієнтується на постійне навчання як можливість пристосовуватися до нових запитів цивілізації. Цьому сприяють стрімка зміна технологій, інформатизація усіх сфер суспільного життя, економічна та соціокультурна глобалізація тощо.

У “Порядку денному на XXI століття” окреслено пріоритетні напрями модернізації освіти для сталого розвитку. Зокрема, там наголошено,

що базова середня освіта насамперед потребує удосконалення, оскільки нації, які мають високий рівень неграмотності й переважно некваліфіковані трудові ресурси, практично не мають шансів для сталого розвитку. Крім того, існуюча освіта має переорієнтувати зміст і методику на реалізацію провідних завдань сталого розвитку, а отже розбудувати нову педагогічну систему, інтегруючи в єдину систему проблеми економіки, екології й соціуму. Акцентовано, що людина майбутнього має володіти низкою компетенцій, зорієнтованих на екологічно правильне господарювання, активну участь у житті суспільства та здоровий спосіб життя.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, актуалізація архетипу “Божественна дитина” в аспекті реалізації Програми сталого розвитку демонструє модифікацію культурного надбання людства в глобалізованому соціумі. Смісловим центром осягнення проблеми дитинства є архетип “Божественна дитина”, який виступає матрицею колективного несвідомого досвіду й актуалізується та об’єктизується в реальному бутті. Незалежно від культурних орієнтирів доби смисловий центр дитинства ґрунтується на розумінні того, що молоде покоління продукує оновлення буття і в майбутньому формуватиме новий, раніше не існуючий устрій. На сучасному етапі відбулося переосмислення освітньої парадигми з метою реалізації Програми сталого розвитку, а це потребує переходу освіти від простого репродукування знань і навичок до компетенцій, необхідних для існування в динамічному сучасному.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Transforming* our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development [Електронний ресурс]. — С. 22. — Режим доступу: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015>
2. *Про освітню* комісію [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://educationcommission.org/about/>
3. *Нефедова Л. К.* Феномен дитинства в основних формах його репрезентації (філософія, миф, фольклор, література) : автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.13 / Л. К. Нефедова. — Омск, 2005. — 38 с.
4. *Юнг К. Г.* Аналітична психологія і мировоззрення / К. Г. Юнг // Проблеми душі нашого часу. — М. : Изд. група "Прогресс", 1996 ; Універс, 1996. — 331 с.
5. *Коваленко Т.* Дитина як об'єкт державного управління у сфері санаторно-курортного забезпечення / Т. Коваленко // Держ. упр. та місце самоврядування: зб. наук. пр. / гол. ред. С. М. Серьогін. — Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2014. — Вип. 2 (21). — С. 108–118.
6. *Формування* у молоді гендерно-відповідальної поведінки (на прикладі українських ВНЗ) : навч. посіб. / за заг. ред. Н. Світайло. — Суми : Хороші люди, 2013. — 209 с.

REFERENCES

1. *Transforming* our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development [Електронний ресурс]. — С. 22. — Режим доступу: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015>
2. *Про освітню* комісію [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://educationcommission.org/about/>
3. *Нефедова Л. К.* Феномен дитинства в основних формах його репрезентації (філософія, миф, фольклор, література) : автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.13 / Л. К. Нефедова. — Омск, 2005. — 38 с.
4. *Юнг К. Г.* Аналітична психологія і мировоззрення / К. Г. Юнг // Проблеми душі нашого часу. — М. : Изд. група "Прогресс", 1996 ; Універс, 1996. — 331 с.
5. *Коваленко Т.* Дитина як об'єкт державного управління у сфері санаторно-курортного забезпечення / Т. Коваленко // Держ. упр. та місце самоврядування: зб. наук. пр. / гол. ред. С. М. Серьогін. — Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2014. — Вип. 2 (21). — С. 108–118.
6. *Формування* у молоді гендерно-відповідальної поведінки (на прикладі українських ВНЗ) : навч. посіб. / за заг. ред. Н. Світайло. — Суми : Хороші люди, 2013. — 209 с.